

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף צט

(בעמ' הקודם)

רבי חנינא נפק לקרייתא וכו': רבי חנינא יצא לכפרים, ובני העיירות הקשו לו משני פסוקים בספר מלכים (מלכים א', פרק ו') שלכאורה סותרים זה את זה. בפסוק אחד כתוב "וְהָיְתָה אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שְׁנַיִם אֲמָה אֲרָכּוֹ וְעֶשְׂרִים רְחֵבּוֹ וְשְׁלֹשִׁים אֲמָה קוֹמָתוֹ" כלומר שגובה בית המקדש כולל קודש הקודשים היה שלושים אמה. ובפסוק אחר כתוב "וְלִפְנֵי הַדְּבִיר עֶשְׂרִים אֲמָה אֲרָךְ וְעֶשְׂרִים אֲמָה רְחֵב וְעֶשְׂרִים אֲמָה קוֹמָתוֹ" כלומר לפנים מהפרכת החוצצת בין הקודש לקודש הקודשים, דהיינו קודש הקודשים עצמו היה גבוה עשרים אמה. (קודש הקודשים היה 20X20 מתוך שטח בית המקדש שהיה אורכו 60 ורחבו 20).

אמר להו כי קא חשיב משפת כרובים ולמעלה: הפסוק השני סופר את האמות שמעל הכרובים עד התקרה. ומדובר בבית שני בכרובים שעשה שלמה המלך. כרובים אלו היו נוספים לכרובים שמעל הארון, כרובים אלה עמדו על הרצפה וגובהם היה עשר אמות.

שאלה: מאי קמ"ל? מדוע הפסוק היה צריך למדוד את הגובה רק מראשי הכרובים, ולא את כל גובה קודש הקודשים שהוא שלושים אמה? **תשובה:** **הא קא משמע לן למטה כלמעלה, מה למעלה אין משמש כלום אף למטה אין משמש כלום:** הפסוק בא ללמד אותנו שהעשר אמות שבהם הכרובים היו עומדים, נחשבים כמו העשרים אמות שמעליהם. והיינו כמו שבעשרים אמות שמעליהם יש חלל ריק בלי שום דבר, כך גם בעשר אמות שלמטה יש חלל ריק, ולמרות שעמדו שם הכרובים הם עמדו בנס. וכך גם הארון עמד בנס. כי שניהם לא המעיטו מחלל המקום.

מסייע ליה לר' לוי. דאמר ר' לוי ואיתימא רבי יוחנן - דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון וכרובים אינו מן המדה: הארון לא תפס מקום. כלומר שטחו של קודש הקדשים היה עשרים אמה והארון עמד באמצע, והנס היה שהמרחק



מהארון לכל צד היה עשר אמות, א"כ נמצא שהארון עצמו לא תפס מקום. (ע"פ רש"י במגילה).

תניא נמי הכי ארון וכו': וכך גם כתוב בברייתא.

אמר רבנאי אמר שמואל - כרובים בנס הן עומדין, שנאמר "וְחָמֵשׁ אַמּוֹת כְּנָף הַכְּרוֹב הָאֶחָת וְחָמֵשׁ אַמּוֹת כְּנָף הַכְּרוֹב הַשֵּׁנִית עֶשֶׂר אַמּוֹת מְקַצוֹת כְּנָפָיו וְעַד קְצוֹת כְּנָפָיו", גופייהו היכא הוו קיימי? אלא שמע מינה בנס הן עומדין: כאמור הכרובים שעשה שלמה היו עומדים על רצפת קודש הקדשים משני צידי הארון. לכל כרוב היו שני כנפיים, ואורך כל כנף חמש אמות. ארבעת הכנפיים של שני הכרובים יחד היו עשרים אמות. והרי לכל כרוב יש 'גוף' שאליו מחוברות הכנפיים, אך לפי החשבון אין לו מקום, כי הכנפיים מילאו את כל העשרים אמה של רוחב קודש הקודשים. נמצא שגוף הכרובים לא תפס מקום והם עמדו בנס.

מתקיף לה אביי ודלמא בולטין כתרנגולין הוו קיימי: מניין שגופם של הכרובים עמדו בנס? יתכן שהכנפיים לא היו מחוברים לצידי הגוף כמו בגוף האדם, אלא שני הכנפיים יצאו מאמצע הגב והגוף היה מתחת לכנפיים כמו בתרנגולים, כך שהוא לא תפס מקום נוסף לכנפיים.

מתקיף לה רבא ודלמא זה שלא כנגד זה הוו קיימי: אולי הכרובים כן היו מחוברים לצידי הגוף, אבל הם לא עמדו צמודים זה לזה בקו ישר, אלא עמדו בשני קוים אחד מאחורי השני. ואז באמצע קודש הקודשים, שני הכנפיים של שני הכרובים עמדו זה מאחורי זה. וכך היה מקום גם לגופים.

מתקיף לה רב אחא בר יעקב ודלמא באלכסונא הוו קיימי: אולי הכרובים כן היו מחוברים לצידי הגוף, והם כן עמדו צמודים זה לזה בקו ישר, אבל הם עמדו באלכסון של קודש הקודשים. וכלל ידוע הוא ששטח האלכסון של ריבוע גדול יותר מהשטח של האורך או הרוחב שלו.

מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע ודלמא ביתא מעילאי רווח: אולי הכרובים כן היו מחוברים לצידי הגוף, והם כן עמדו צמודים זה לזה בקו ישר, והם לא עמדו באלכסון, אבל רוחב בית המקדש השתנה בגובה שלו. דהיינו עד עשר אמות הוא היה רחב יותר מעשרים אמה, ומעל עשר אמות הוא נעשה צר לרוחב של עשרים אמה. וכדרך בניית בית שעושים אותו רחב מלמטה וצר מלמעלה.

מתקיף לה רב פפא ודלמא מיכף הוו כייפי ידיהו: אולי הם כופפו קצת את הכנפיים ולא פתחו אותם עד הסוף.

מתקיף לה רב אשי ודלמא שלחופי הוו משלחפי: אולי כל כרוב הניח את הכנפיים שלו זו על זו באלכסון (כמו אדם שמחבק את ידיו).

*

כיצד הן עומדין? רבי יוחנן ור' אלעזר חד אמר "פניהם איש אל אחיו", וחד אמר "פניהם לבית": כל אחד למד זאת מפסוק אחר. בכרובים שעשה משה כתוב שפניהם היו מסובכות איש אל אחיו, ואילו בכרובים שעשה שלמה כתוב שפניהם היו לכיוון הבית.

קושיא: ולמאן דאמר פניהם איש אל אחיו, הא כתיב "ופניהם לבית"?

תשובה: לא קשיא כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום: כשהכרובים מסתכלים אחד על השני כמו איש ואשה שאוהבים זה את זה, זה סימן שהקב"ה אוהב את עם ישראל. וכך עשה משה את הכרובים בהתחלה כדי שעם ישראל יעשו את רצון ה' ותשרה השכינה בישראל, כי זה המצב הראוי של הכרובים. אבל הפסוק במלכים מדבר על זמן שישראל לא עושים רצונו של מקום ואז פניהם פונים לכיוון הבית.

קושיא: ולמאן דאמר ופניהם לבית הא כתיב "ופניהם איש אל אחיו"?

תשובה: דמצדדי אצודדי: הכרובים צידדו את פניהם ופנו קצת זה לכיוון זה. וכמו שכתוב בכרייתא הבאה -

דתיא אונקלוס הגר אמר - כרובים "מעשה צעצועים" הן ומצודדים פניהם כתלמיד הנפטר מרבו: נאמר "ויעש בבית קדש הקדשים כרובים שנים מעשה צעצועים ויצפו אתם זקב" צעצועים = ילדים, ופניהם היו הצידה כמו ילד שהולך מרבו, שהוא לא מסובב את הגב לרב לגמרי אלא הולך כשפניו הצידה.

משנה: מי שיש לו בור לפניו מביתו של חבירו וכו': מי שקנה מחבירו בור מים הנמצא בתוך ביתו של חבירו (והוא קנה ממנו גם את הדרך לבור), וכדי להכנס לבור עליו להכנס לבית חבירו. יש לו זכות להכנס לבור רק בשעה שדרך בני אדם נכנסין דהיינו ביום ולא בלילה, כי המוכר לא מכר את הבור על דעת שהוא יעיר אותו באמצע הלילה מהמיטה.

וכן אין לו רשות להכניס את בהמתו לתוך הבית כדי שתשתה מהבור, אלא הוא ממלא מים ומשקה אותה בחוץ. כי יש לו זכות להכנס רק לצורך הכרחי של מילוי מים מהבור.

זזה עושה לו פותחת וזה עושה לו פותחת: כל אחד מהם עושה מנעול נפרד למכסה של הבור. ובגמרא יתבאר מדוע.

גמרא: שאלה: פותחת להיכא? המנעול שעושה בעל הבית היכן הוא עושה אותו? **תשובה: אמר ר' יוחנן שניהם לבור:** שניהם עושים את המנעול במכסה הבור.

קושיא: בשלמא בעל הבור בעי לאשתמורי מיא דבוריה, אלא בעל הבית למה ליה? בעל הבור מובן מדוע הוא עושה מנעול, כדי שבעל הבית לא יגנוב לו מים מהבור. אבל לא מובן מדוע בעל הבית צריך לעשות מנעול בבור?

תשובה: א"ר אלעזר משום חשד אשתו: כדי שבעל הבור לא יכנס לבית כשבעל הבית לא נמצא שם ויתעסק עם אשתו של בעל הבית. ולכן עושה בעל הבית מנעול נוסף, ואז בעל הבור יהיה זקוק למפתח של בעל הבית ולא יהיה לו טעם להכנס לבית כשבעל הבית לא נמצא שם.

משנה: מי שיש לו וכו': כגון יורשים או שותפים שחילקו ביניהם את הגינה, והסכים החיצון לתת לפנימי דרך באמצע גינתו כדי שיוכל לעבור בה לגינה שלו, הדין הוא שמותר לפנימי לעבור בדרך רק בשעה שדרך בני אדם להיכנס ולצאת, לפי שהדבר ידוע שהוא הסכים לתת לו את הדרך רק לגבי מה שהוא נצרך ביותר, ולא לעבור שם בכל זמן שירצה, לפי שהדרך שנתן לו עושה לו נזק גדול כיון שהיא עוברת באמצע גינתו.

ואינו מכניס לתוכה תגרין: ואינו מכניס לתוכה סוחרים הבאים לקנות מירקות גינתו. **ולא יכנס מתוכה לשדה אחרת:** כלומר אסור לפנימי להיכנס לגינתו כדי לקצר את הדרך לשדה אחרת שיש לו, לפי שהחיצון שיעבד לו את הדרך רק כדי שיוכל לתקן את גינתו או ללקט את פירותיה, ולא לצורך משהו אחר שאינו צורך הגינה.

והחיצון זורע את הדרך: שכיון שהדרך נמצאת באמצע גינתו, ברור לנו שהוא לא נתן לו את הדרך לגמרי שאפילו לזרוע שם הוא לא יוכל, אלא הוא זורע ירקות בדרך (למרות שהדבר מפריע לפנימי לעבור שם).

נתנו לו דרך מן הצד: ואם בית דין נתנו לפנימי דרך בגינתו של חבירו מן הצד, וזה היה מדעת שניהם, ברור לנו שמסתמא הוא מחל לו את כל הדרך לצורך הליכה (אבל לא לצורך זריעה), ולכן מותר לו להיכנס מתי שרוצה וכו', ושניהם אים יכולים לזרעה, שכיון שהיא מן הצד הם ייחדו אותה רק להליכה בלבד.

גמרא: מי שאמר לחבירו 'אמה בית השלחין אני מוכר לך', כלומר אמת מים (= מין תעלה) גדולה כדי להשקות את בית השלחין אני מוכר לך, צריך לתת לו אמת מים ברוב שתי אמות, ואם היא פחותה מכך הוא יחפור בקרקע כדי להרחיבה עד שתי אמות כדי שיכנסו לתוכה הרבה מים, שזהו השיעור להשקיית בית השלחין. ובנוסף עליו לתת לו אמה מכל צד משני גדות האמה, כדי שאם דפנות האמה יתקלקלו, הוא יטול מאותו עפר ויתקן את בו האמה.

ואם אמר לו 'אמה בית הקילון אני מוכר לך', כלומר אמת מים שאינה גדולה כ"כ המיועדת להשקות את הבהמות ולרחיצת בגדים וכלים, צריך לתת לו אמת מים ברוב אמה, ואם היא פחותה מכך הוא יחפור בקרקע כדי להרחיבה עד אמה, ובנוסף עליו לתת לו חצי אמה מכל צד משני גדות האמה.

שאלה: ואותן אגפיים מי זורעם? תשובה: לדעת רב יהודה אמר שמואל בעל השדה זורעם, לפי שגם אם בעל השדה נתן לו את האגפיים אם יצטרך את העפר שלהם, אבל הוא לא נתן לו אותם לגמרי שלא יוכל לזרוע שם, ובדומה למשנתנו שאמנם הוא נתן לו את הדרך אבל הוא לא נתן לו אותה לגמרי שאפילו לזרוע שם הוא לא יוכל. ולדעת רב נחמן אמר שמואל בעל השדה נוטעם, כלומר מותר לו לנטוע שם אילנות. **הגמ' מבארת את מחלוקתם:**

מאן דאמר זורעם: לסובר שבעל השדה זרוע שם, כל שכן שמותר לו לנטוע שם אילנות, לפי שזה אינו מקלקל את האגפיים, משום שהשרשים מאוד עמוקים ואינם מזיקים לשפת האמה.

מאן דאמר נוטעם: אבל לסובר שבעל השדה נוטע שם אילנות, אסור לו לזרוע שם זרעים, לפי שהם מתפשטים מיד לצדדים ומפוררים את דפנות האמה.

ואמר רב יהודה אמר שמואל: אמת המים שנפלו אגפיה, מותר לבעל אמת המים לקחת עפר מהשדה הסמוכה לאמה ולתקן את דופני האמה, כיון שבידוע שלא כלו אגפיה אלא באותה שדה, כלומר שברור לנו שהעפר של אמת המים התפזר באותה שדה, ולכן מותר לו לקחת משם את העפר בחזרה.

קושיא: מתקיף לה רב פפא: שיאמר לו בעל השדה - המים שבאמה שלך שטפו את דופני התעלה, ואין לך לקחת עפר מהשדה שלי!

תירוץ: אלא אמר רב פפא: הטעם הוא, לפי שהמוכר אמת המים גמר בדעתו להקנות לקונה עפר מהשדה שלו אם יצטרך לתקן בו את האמה, שהרי אין לו מהיכן להביא עפר אם לא מהשדה הזאת.

משנה: מי שהיתה דרך הרבים עוברת לתוך שדהו: שהיתה לרבים חזקה מאז ומעולם לעבור בתוך שדהו באותה הדרך, או שבעל השדה נתן להם את הדרך, ואח"כ לקח מהם בעל השדה את הדרך ונתן להם במקומה דרך אחרת בתוך שדהו מן הצד, הדין הוא שהדרך החדשה שהוא נתן להם הרי היא של הרבים, אבל את מה שלקח מהם עליו להחזיר להם, ונמצא שכעת יש לרבים שני דרכים בתוך שדהו. הטעם יבואר בגמ'.

דרך היחיד: המוכר לחבירו דרך בתוך שדהו, צריך לתת לו דרך ברוחב ד' אמות כרוחב העגלה.

דרך הרבים: המוכר לחבירו דרך שיעברו בה רבים בתוך שדהו, צריך לתת לו דרך ברוחב שש עשרה אמה.

דרך המלך אין לה שיעור: כלומר שהמלך פורץ בתים וגדרות שנמצאים בדרכו, ועושה לו דרך ישרה כדי שלא יצטרך לפנות ימינה ושמאלה.

דרך הקבר אין לה שיעור: המוכר לחבירו דרך בתוך שדהו כדי שיעברו בה נושאי המת לקוברו, אין לדרך זו שיעור, אלא כל מלווי המת יעברו שם.

המעמד, דייני צפורי אמרו בית ארבעה קבין: היו עושים 'מעמד' בהלווית המת (= יבואר בגמ'). המוכר לחבירו דרך בתוך שדהו לצורך ה'מעמד', אמרו דייני ציפורי שעליו לתת לו שטח מרובע של בית ארבעה קבים.

גמרא: אמאי שלו לא הגיעו? מדוע לא תיקנו חכמים שיש לו רשות לתת לרבים דרך אחרת מן הצד, והרי הרבים לא מפסידים מכך כלום, וא"כ שהדרך שלקח לעצמו תהיה קנויה לו לגמרי ולינקוט פזרא וליתיב, כלומר שיחזיק במקל וישב בדרך שלקח לעצמו ויתן מכות לכל מי שירצה לעבור שם, דהיינו שהוא יעשה דין לעצמו כיון שיש לו הפסד שהרבים עוברים שם.

הגמ' מבינה כעת, שכיון שהמשנה אמרה שהדרך החדשה שהוא נתן לרבים הרי היא קנויה לרבים, א"כ משמע שהוא עשה כדין, והסיבה שגם את הדרך הישנה הוא צריך להשאיר לרבים היא בגלל שהרבים כבר רגילים לעבור שם והוא לא יוכל למנוע זאת, לפי שאדם לא עושה דין לעצמו. לכן הגמ' מקשה:

שמעת מינה לא עביד איניש דינא לנפשיה אפי' במקום פסידא? האם משמע מכאן שאדם לא עושה דין לעצמו אפילו במקום שיש לו הפסד? והרי במס' בבא קמא למדנו שלדעת כולם אדם עושה דין לעצמו במקום שיש לו הפסד.

תירוץ: **אמר רב זביד משמיה דרבא:** באמת אדם עושה דין לעצמו, אבל כאן אמרו חכמים שעליו להחזיר להם את הדרך שלקח לעצמו אפילו במקרה שהוא נתן להם דרך ישרה כמו שהיתה להם קודם, גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון (= דרך עקומה שאינה ישרה), ויש בזה נזק לרבים.

תירוץ נוסף: **רב משרשיא משמיה דרבא אמר:** אם הוא נתן להם דרך ישרה הרי שהדרך שלקח לעצמו נשארת אצלו, והוא יכול להחזיק במקל ולהכות את מי שיעבור שם, לפי שלא גוזרים שמא יתן להם דרך עקלתון, אלא שמשנתנו עוסקת במקרה שהוא נתן להם דרך עקלתון, ולכן הוא הפסיד גם את הדרך הישנה.

תירוץ נוסף: **רב אשי אמר:** המשנה עוסקת בכל דרך שהוא נתן להם, בין דרך ישרה ובין דרך עקלתון, והטעם הוא לא משום גזירה, אלא משום שכל דרך שהוא יתן להם היא דרך עקלתון, לפי שכל דרך שהוא יתן להם מן הצד (ואפילו דרך ישרה) יש בני אדם שהיא יותר קרובה להם מהדרך הישנה, ויש בני אדם שהיא יותר רחוקה להם מהדרך הישנה (כיון שהם גרים בצד השני), ואין לו רשות לגזול את הרבים.